

Sønderjydsk Historie.

I. Danske Værker.

L. Hertel: Hans Wilhelm Hertel, Odense, 1897;

Johan Ottosen: Peter Hiort-Lorenzens historiske Gærning, Kbhvn. 1896; *P. Lauridsen:* Det nationale Gennembrud i Sønderjylland i „Tilskueren“s April- og Majhæfte 1898.

Det var længe saaledes, at de Begivenheder i de to sidste Menneskealdre, hvorved den danske Nations nuværende Livsvilkaar skabtes, kun i ringe Grad var Genstand for historisk Behandling, hvad enten det saa gjaldt de indre politiske Forhold eller den Strid, der føres mellem Dansk og Tysk. Det synes, at efter Nederlaget udadtil, under Striden indadtil veg vore Historikere tilbage fra at røre ved de aabne Saar. Den kritiske undersøgende og koldblodig dømmende Historieforskning, der skabtes efter 1870, hentede foreløbig sine Emner fra ældre Tider, hvor Koldblodigheden ikke saa let sattes paa Prøve. Den Opfattelse, Folket dannede sig af Kampaarenes Historie plukkedes da sammen fra tilfældige Memoireværker, supplerede med alle de mange Beretninger, der gik fra Mund til Mund, alt det, de, der selv havde været med, fortalte. Den fik derfor en god Del af Sagnhistoriens Præg.

Dette Forhold er i Løbet af Halvfemserne fuldstændig forandret. Rubin har skildret Aarene fra 1807—39, A. D. Jørgensen har skænket os sit Syn paa Tiden mellem 1814 og 1852 og Neergaard har ført sin Skildring af Junigrundlovens Dage frem fra 1848 til 1863. Med disse tre grundlæggende Værker er der sket næsten en Ny-skabning af Datidens Historie; de, der i disse Bøger søger deres Viden om Fortiden faar et Billede af den vidt forskjellig fra det, man instinktmæssig havde dannet sig. Og ikke mindst er dette kommen Slesvigs Historie til gode. I hver af de tre Hovedværker faar Slesvigs Forhold deres fremtrædende Plads i Overenstemmelse med den afgørende Betydning, de har haft for hele Folket, og hertil er endelig kommet en ikke ringe Række af Specialbehandlinger af enkelte Spørgsmaal Slesvig vedrørende.

Det er tre af disse, det her er Hensigten at dvæle ved for at se, hvad de har lært os om den Tid, der for dem alle er Hovedemnet, de Gennembrudsaar omkring 1840, da Nordslesvigs danske Befolkning vaagnede til national Bevidsthed.

Der er over disse Bøger som over hele denne danske Historielitteratur et fælles Præg. Det er altsammen Værker af Mænd, hvem Nederlagene har lært at se ædrueligt og fornuftigt paa de Begivenheder, de skildrer, Mænd som har lært at søge Aarsagerne til vore Tab ikke blot i Uret øvet af Fremmede, men ogsaa i egne Fejl, lært at dømme Modstandere saa vel som Venner retfærdigt. Dette udelukker ikke, at der kan findes Fejlsyn, og ikke heller, at der er en Gradsforskell i den Koldblodighed, hvormed de undersøger og dømmer. Tydelig træder denne saaledes frem hos de tre Forfattere, her er Tale om. L. Hertels

Bog er skrevet som en Skildring af hans Fader, helt præget af Pietetsfølelsen mod denne. Derfor ser han med Faderens Øjne paa Fortidens Strid, det er Faderens Opfattelse han giver os af dem, der stod ham imod, saavel som af dem, der arbejdede sammen med ham. Derfor hører vi hos ham Ekkoet fra Kampbuldret. Men Lyden er dæmpet; ogsaa han beherskes i ikke ringe Grad af den Ædruelighed, der præger moderne dansk Tankegang; selv hos ham findes lidet eller intet af den naive Fanatisme, vi træffer hos enhver Tysker, som rører ved disse Spørgsmaal. Men er Kamptidens Opfattelse saaledes allerede traadt tilbage hos Hertel, saa er den helt forsvundet hos Ottosen og hos Lauridsen. For dem er Beretningen om det, som skete, ikke Minder samlede til Opbyggelse, men Historie skrevet til at lære af. Deres Sympati for den Bevægelse, der da kom til Udbrud, er ikke mindre, men intet Sted hindrer denne Sympati dem i at vurdere begge Bevægelser, baade den danske og den tyske, med samme sikre Overlegenhed.

Disse Egenskaber møde vi, naar vi vende os til Forfatterens Opfattelse af de forskellige afgørende Forhold. Det følger af de tre Værkers Art, at disse ikke behandles med ligelig Opmærksomhed i dem alle; i en træder et, i en anden noget andet særlig frem. Hertels Bog handler om Faderen; den omspænder derfor sønderjydske Historie lige fra 1834 til 1864, men berører kun løselig det, Faderen ikke havde Del i. Ottosens gælder den Mand, der skabte Gennembrudet; den oplyser alle Forhold, der staar i Forbindelse med ham, gaar flygtigere henover, hvad der foregik før ham eller uden ham, og Lauridsens endelig er et Par kortfattede Afhandlinger, der gælder selve den nord-

slesvigske Folkevækkelse og kun rent i Forbigaaende berører Bevægelserne i Kongeriget og paa tysk Side. Alligevel vil disse Værker kunne sige os, hvad deres Forfattere mener om de Spørgsmaal, som mest vækker vor Interesse.

Den stadige Uro for Danske, der sysler med disse Begivenheder, det Spørgsmaal, de atter og atter vil vende tilbage til, gælder Berettigelsen af Ejderpolitiken, af den Politik, som var hele Folkets fra lidt ind i Fyrrerne til 1864. Spørges der, om denne var rigtig, om Danmark med Rette og med Rimelighed kunde kræve Slesvig til Ejderen, da høres fra danske Forfattere nu kun Svaret „Nej“. De, der føler sig knyttede til den gamle Tankegang og nødig ligefrem bryder Staven over den, de føler dog Svagheden og tier, som L. Hertel, de yngre svarer uforbeholdent og bestemt. „Den tyske Bevægelse kunde støtte sig til Kendsgerningernes Magt, den danske til den historiske Ret, men nationalt set var begge ubillige og umulige. Sandheden laa i Midten,“ siger Lauridsen, og ganske det samme er Ottosens Opfattelse. Det Retsgrundlag, hvorpaa man i sin Tid byggede Ejderpolitiken, interesserer ikke længere; om 1460, 1721 o. s. v. er Halvfemsernes Værker tavse, det er ikke nu afgørende for os, om disse Aarstal betyder det ene eller andet. Mangefold simplere stilles Spørgsmaalet nu: hvor langt naaede dansk Sprog og dansk Sindelag, og Svaret derpaa betyder, at ikke Ejderpolitiken, men Slesvigs Deling var den retmæssige og billige Løsning.

Heraf følger imidlertid ikke, at man, som saa mange efter 1864, i Ejderpolitiken ser et urimeligt Overgreb, der i Tabet af hele Slesvig fik sin nogenlunde rimelige

Straf, eller en uklog Politik, der maatte føre til Tab og Nederlag. Klarere og mere udtømmende end nogen anden Forfatter hidtil har gjort, gengiver J. Ottosen den Opfattelse af Ejderpolitiken, som nu kan siges at være den herskende blandt danske Historikere. „Det er lidet grundet,“ siger han, „naar man nu til Dags saa ofte sætter sig højt til Doms over Fyrrenes Mænd, fordi de ikke straks optog den nationale Deling af Slesvig, som deres politiske Fane.“ „For de Mænd, som først indsaa, at Helstaten i dens gamle Form var uholdbar, og at enhver ny Ordning maatte bygges paa et Opgør mellem dansk og tysk — hvad der i og for sig ikke behøvede at medføre en fuldstændig Adskillelse mellem Statens tyske og danske Del, men vel en noget løsere Forbindelse end før — var Opgaven den at faa dette Opgør udsat til Slesvig havde faaet Tid til at summe sig, finde sig selv. Hvem kunde vide, hvor langt ned i Slesvig Forkærligheden for Danmark vilde vise sig stærkest, naar først Folket selv blev vakt?“ „I Løbet af ganske faa Aar havde store Dele af Nordslesvig frigjort sig fra Trylleriet „Slesvig-Holsten“, hvem kunde vide, om ikke i den allerstørste Del af Hertugdømmet den gamle Kærlighed til Danmarks Konge og hans Stat kunde opstaa igen som dansk Fædrelands-sind?“ „Det der krævedes var Udsættelse, et Program, der gav Henstand. Og som et saadant var Ejderprogrammet „Slesvigs Frigørelse for Holsten“ dog sikkert det eneste tænkelige. Det kan heller ikke overses, at faktisk naaedes gennem Ejderpolitiken Udsættelse saa længe til Slesvig var vaagnet. Og den naaedes, skønt denne Politik aldrig blev ført i Peter Hiort-Lorenzens Aand, skønt Slesvig aldrig naaede virkelig konstitutionelle Rettigheder, aldrig

en folkelig Valglov. Alligevel var Sønderjylland 1864 naaet saa vidt, at en Deling, som gav Danmark hele det danske Slesvig, kunde have været gennemført med Sønderjydernes Samtykke.“

Hvorledes denne Ejderpolitik var en praktisk Nødvendighed, skønt den konsekvent taget kun passede lidet til de nationale Frihedsideer, dens Talsmænd hyldede, viser Ottosen os gennem en Skildring af dens Oprindelse. Man har fra tysk Side levet paa Forestillinger om, at det hele udgik fra København, og den nordslesvigske Bevægelse kun var et Resultat af kongerigsk Propaganda. Ottosen viser overlegent denne Tanke tilbage, som en „politisk Børnetids“ Opfattelse. „Om saa var,“ siger han, „at Bevægelsen oprindelig var vakt af Mænd i Hovedstaden, vilde det jo intet som helst bevise mod Vækkelsens Ægthed. Dens Fængstof maa have været til Stede i Forvejen, „Agitatorennes“ Ord maa have været Udtryk for en Trang, der hidtil utolket laa dybt i Nordslesvigernes Hjærter; ellers vilde enhver nok saa ivrig Appel udefra have været frugtesløs,“ og i nøje Tilslutning hertil udtaler Lauridsen sig. Men var der saaledes i Nordslesvigs Sprog og i hele Befolkningens Tankegang den Naturgrund, hvoraf den danske Bevægelse kunde vokse frem, saa traadte ogsaa mægtige Hindringer i Vejen og gjorde det umuligt, at den straks kunde træde frem med et rent og skært Program. „Resultatet af Slesvigs Historie“ siger Ottosen „er ved Aar 1800 ikke det, at vi har et dansk Slesvig med nogen Tyskhed, men at vi har et officielt tysk Slesvig, tysk i alle de Forhold, som efter Datidens Syn paatrykte et Land dets officielle nationale Præg. Og den danske Folkevækkelse i Nordslesvig er, set fra denne Side, en

Emancipation, en Frigørelse, en Løsrivelse fra det officielt givne. Den bliver da ganske parallel med, hvad der samtidig sker andre Steder i Europa; det er en af de mange Folkeruiner, der — ligesom Flamlænderne i Belgien, Rumænerne i Transsilvanien, Tjekkerne i Bøhmen o. s. v. — hidtil har været uænsset og intet vejet politisk; men nu da det 19de Aarhundredes demokratiserende Virksomhed vækker alle de Samfundslag, som hidtil har været den døde Masse, vaagner den forundret over at opdage sin egen Tilværelse, vil ikke længere nøjes med at være Almue, kræver alt det, som kan gøre den til en organisk fuldstændig Nationalitet.“ „Denne Folkeruinernes Opvaagnen er samtidig med eller i alt Fald en hurtig Følge af, at der vaagner offentligt politisk Liv.“

Denne Skildring, som ganske svarer til det Indtryk, man hos Lauridsen faar af Bevægelsens Fremvækst, lader os forstaa, hvorledes denne Aar igjennem maatte være uklar og ufærdig. Lidet havde det hjulpet, om Lehmann og de andre her havde staaet frem med det Delingsprogram, som var det følgerette Resultat af de nationale Frihedsideer, der var Udgangspunktet for deres Interesse for Slesvig, saaledes som denne traadte frem i Lehmanns Tale 1836 og i hans Artikler i „Københavnsposten“ de følgende Aar. Her maatte fires og lempes. Den danske Bevægelse maatte for at vinde frem knyttes til alt, der kunde blive den en Støtte: Sproget, de historiske Minder, Retskravene, Frihedsudsigterne, alt maatte det bruges som Løftestænger for at sætte Fart i Bevægelsen. Haabløst vilde det have været at gribe ind i denne Udvikling, sammensat af saa mange Faktorer med det logisk rigtige, men for alle Slesvigere da ganske ubegribelige Krav om en

Deling efter Sproget og Folkevillien. Man vidste jo lidet om, hvor Sproglinien gik, saa godt som intet om, hvor Folkevillien vilde dele. Den Stilling danske Politikere da stod i overfor Slesvig, faar sit tydeligste Udtryk i den afgørende Brevveksling mellem O. Lehmann og Hiort-Lorenzen 1839—40, som Ottosen for første Gang har refereret mere indgaaende. Man læser sig i Lehmanns talentfulde, behændige Breve til, hvorledes han af Hensynet til Slesvigerne droges ind i den fremtidige Politik. „Slesvigs Uafhængighed af Holsten som af Danmark, Fastholdelse af dets Frihed til en Gang efter eget Tykke at slutte sig til Norden eller Sønden, og fuld Retfærdighed mod Resterne af nordisk Nationalitet og dansk Sprog,“ det er det Afventningsprogram, hvorpaa Lehmann vandt Hiort-Lorenzen. Og saa var denne den Gang endda endnu ubestemt, og da han 1840 omsider tog afgørende Parti, saa drejedes Afventningsprogrammet et stort Stykke over mod Ejderprogrammet med Ordene: „Slesvig bliver afgjort i sin nuværende Stilling, indtil i Danmark ad voldelig eller ad fredelig Vej en Forfatning som den norske er proklameret, men da skal øjeblikkelig alt voves for at hidføre Slesvigs fuldstændige Tilslutning.“ Og var Lorenzens Stilling saaledes, at det for ham naturligvis maatte blive hele Slesvig, der gik samme Vej, saa gjaldt dette end mere Kock og de andre af hans Kreds; de vandtes ikke gennem Frihedstankerne men gennem Minderne og Retskravene. Ejderpolitiken blev danske Politikere paatvungen af Forholdene i Slesvig; maaske har de aldrig helt klart forstaaet, at Slesvigs Deling var Konsekvensen af deres Tanker, men som det er vist, at deres Ideer begyndte med at gaa i denne Retning, saaledes er det ogsaa sikkert, at de var tvungne til

at bøje af. Det kan saa lidt bebrejdes dem, som man kan bebrejde Slesvigerne, at de ikke straks kunde frigøre sig for Traditionerne, men foreløbig blev ved at tænke sig Slesvig som et samlet Hertugdømme. Med Rette siger Ottosen: „Ejderprogrammets Fejl var ikke, at det blev opstillet i Lorenzens eller Lehmanns og Tschernings Taler 1842, men at det ikke blev forladt, da det havde gjort sin historiske Gærning.“ Selv sætter han dette Tidspunkt til Londonerkonferencen 1864; maaske kunde man allerede sætte det til Efteraaret 1848, allerede da var vistnok Stemningen vundet næsten lige saa langt mod Syd som 1864, og Ejderprogrammet var da endnu ikke i samme Grad som 1864 groet fast i alle Danskes Bevidsthed Nord og Syd for Kongeaaen. Det havde vel da været lettere at bryde med det, og Udsigten til en heldig Delingslinie var betydelig større. Vi kunde i November 1848 efter al Sandsynlighed faaet en Delingslinie syd for Flensborg, fuldt saa sydlig som Afstemningsgrænsen 1867. Den Delingslinie der paa Londonkonferencen vilde været en Mulighed for, var sikkert blevet nord for Flensborg. Men Ulykken var, at et Middel som Ejderpolitiken ikke vel lod sig bruge uden at ende med at blive Maalet ikke blot for Befolkningen, men ogsaa for Førerne. Allerede i 1848, da Nationalliberalismens første Mænd, Martsministeriets liberale Medlemmer gjorde det alvorligste Forsøg, der er gjort paa at gennemføre det, der var deres naturlige Program: Slesvigs Deling, var det for dem nærmest et mindre Onde, for hvis Skyld de nødig gik mod Befolkningens Stemning, og i 1864 synes det, at Ejderpolitiken var naaet til at hypnotisere ogsaa dem. Da Ejderpolitikens historiske Gærning var gjort, var den groet saa fast

i Folkets Bevidsthed, at det ikke lod sig gøre at kaste den bort. Derfor kostede den os den statsretlige Forbindelse med den Befolkning, som nationalt var vundet for Danmark gennem denne Politik.

Fra Spørgsmaalet om den Politik, som da førtes, vender Interessen sig til Personerne; vi spørger om, hvem der har Æren for det gode, Ansvar for det uheldige, der skete, og hver af os finder blandt Datidens Personer en, i hvem han ser den første, den om hvem det hele drejer sig. „De betages let“, siger Lauridsen om de andre, der har skrevet herom, „af et biografisk Elskeri, der gør dem blinde for andres Fortjenester og sommetider fører dem helt ud i det urimelige. Saa stadses Kong Kristian VIII. op til en national Politiker af høj Rang, saa trykkes der om Hiort-Lorenzens Pande en Laurbærkrans, hvis Blade ikke alle er lige ægte, og saa rejser Pastor Hertel sin Fader en Bautasten, der vilde have staaet sikrere og mere blank, hvis han havde ladet Flors Hæder uanfægtet.“ Selv finder han, at Flor er den Forurettede, hvem han nu yder Oprejsning som „Nordslesvigs Diktator“, „Chefen for den modige Skare, der standsede Slesvigholsteinismens Sejerstog.“

Af alle de Personer, der her greb bestemmende ind, staar Striden stærkest om Kristian VIII, som den har staaet siden A. D. Jørgensen i sin Artikel i disse Aarbøger 1894 fremsatte den nye Opfattelse, som han siden samlede i Ordene om Kongens Død: „Med ham var den eneste danske Statsmand gaaet bort, som indtil da havde haft en klar Forstaaelse af den danske Nationalitets Ret i Sønderjylland og dens politiske Betydning for Riget, maaske den eneste danske Statsmand, som overhoved har haft fuld

Tillid til dens egen indre Kraft og Selvhjælp, Blik for Nødvendigheden af dens gradvise Emancipation og Mod til at gennemføre den — Mod overfor baade Fjender og Venner.“ Hele denne Skildring, der staar den traditions-mæssige Opfattelse saa fjernt, maa vistnok siges meget at have bidraget til at uddybe vor Forstaaelse af Kristian VIII, men Forsøget paa at gennemføre en helt ny Vurdering af ham, er sikkert slaaet fejl. Selv A. D. Jørgensens egen Fremstilling i „Danmarks Riges Historie“ er en Del dæmpet, og saa godt som alle, der siden 1894 har udtalt sig, er gaaet mod den nye Skildring af Kongen. I fuldt Maal gælder dette Ottosen og Lauridsen. For Ottosen er Kristian VIII's Politik Helstatspolitik, bygget paa Bevarelse af Slesvigs Stilling midt imellem Danmark og Holsten; hans danske Interesse indskrænkede sig til, at han ønskede at bevare Nordslesvigs danske Nationalitet, „foreløbig dog kun som Almuenationalitet“, dels af virkelig Interesse for den, dels som et Middel for Helstatspolitiken. „Det er en Politik, som unægtelig har en vis Rummelighed, en Taktik, der er fuld af Hensyn; men det hele er uden faste Grænser, uden Udelukkelse, derfor fuldt af Farer, idet Forhaabninger styrkes for siden at skuffes — Frygt vækkes, som man siden viger til Side for.“ Derfor kom han, der ønskede at „mildne og berolige“, tværtimod til at fremskynde Udbruddet af den skarpe Konflikt, „som senere førte hans Undersaatter i Vaaben mod hverandre.“ Og skarpere siger Lauridsen det samme. „Han var amfibialsk nok til at kunne være saavel Danskernes som Tyskernes Konge, men han manglede Statsmandsevne til at skabe det ny, som denne Stilling nu krævede.“ „Han drev Døgnpolitik i 6 skæbnesvangre Leveaar. Ustandselig

svingede han frem og tilbage mellem Nationalisme og Helstatsabsolutisme og lod sig forlede til Handlinger, der snart var fordømmelige fra det ene, snart fra det andet Synspunkt, oftest fra dem begge. Vel taler han om at staa over Partierne, men det opnaar en politisk Leder ikke ved at give lidt efter her og lidt efter der, men ved at tvinge Partierne til at ville det, han vil, og det forstod Kong Kristian ikke. Inderst inde var hans Intelligens af upolitisk Art, og fremfor alt savnede han den sunde empiriske Samfølelse med Bevægelserne, der alene sikrer mod store Fejltagelser. Han forstod ikke de Kræfter, han vilde beherske; i hans Øjne var de ikke løsslupne Elementærmagter, der som Rovdyr styrter sig over Byttet, men kun rivaliserende Provinsmeninger, der kunde holdes i Ligevægt ved Kancellireskripter. Derfor ingen hele Afgørelser, intet dræbende Slag, men en Række af næsten utrolige Halvheder, Tilløb og Indrømmelser, Tilbagetog og Uklarheder, et fortvivlet Trictracspil mellem Dansk og Tysk.“ „Han havde utvivlsomt de bedste Hensigter og større Evner end de fleste af vore Konger, men alligevel blev han den kronede Generalophidser i det dansk-holstenske Statsliv fra 1839 til 48.“ Og i stærk Modsætning til A. D. Jørgensens Fremhæven af Kristian VIII's Mod betoner disse Forfattere hans Frygtsomhed. „De iøjnefaldende Bugtninger i hans Regerings politiske Linje kommer ikke saa meget af, at han ikke havde samme Maal for sin Politik, men mere deraf, at han gjerne veg til Side for dem, der optraadte mest bestemt og hensynsløst“, siger Ottosen, og hos Lauridsen lyder det: „Det er ganske usandt, at han af Klogskab og Kærlighed til sindig Udvikling halverede sine Planer, det skete af Klejn-

modighed.“ Derfor søgte ikke blot Flor men ogsaa Prinsen af Nør og Josef Reventlow-Criminil at øve Indflydelse ved at forskrække ham. Noget anderledes staa L. Hertel overfor Kristian VIII; hans Udtalelser er vel af alt, der er fremkommen, det, der nærmer sig mest til A. D. Jørgensens. For den gamle Hertel var Kristian VIII „den vise Konge“ med det „klare Blik og danske Hjerte“, som han altid stolede paa, og Sønnen mener, at den nye Karakteristik af Kongen meget vilde glædet ham. Aabenbart laa denne Opfattelse nær for den loyale Præst, der først i 1847 paa en Rejse til København vandtes for den liberale Bevægelse, og som altid var en Smule bekymret for de kraftige Midler, man anvendte mod Kongen. Naar han har haft Fornemmelsen af, at Bønderne gennemgaaende delte hans Følelse overfor Kongen og Friheden i Modsætning til de andre Førere især Hjort-Lorenzen, saa maa dette dog nærmest opfattes som en Fejlslutning fra mindre Kredse, der stod ham nær. I Frihedsbevægelsen var jo alle Bøndernes Ledere med sammen med Hiort-Lorenzen, allerede før den danske Bevægelse begyndte, og overfor Kongen gik de siden altid villig med til de skarpeste Skridt. L. Hertel staa i sin egen Opfattelse af Kristian VIII vistnok midt imellem A. D. Jørgensens og den almindelige. Han ser med megen Respekt og Sympati paa Kongen, men i Dommen over hans enkelte Handlinger hævder han saa temmelig de sædvanlige Anskuelser.

Mere uomtvistet staa Hiort-Lorenzens Skikkelse for os. Ikke alle Forfatterne giver ham den første Plads, han ubestridt har hos Ottosen; hver af dem har, som vi har hørt, sin Helt, men hvad de end kan have at indvende

mod Hiort-Lorenzen saa kan det dog vistnok siges, at de alle, ogsaa A. D. Jørgensen tildeler ham den anden Plads, nærmest efter hver enkelts udkaarede. At det var ved hans Tilslutning, et dansk Parti skabtes, at det var ved hans banebrydende Handling 1842, den hele Bevægelse fik sit Gennembrud Nord og Syd for Kongeaalen, at han blandt dem, der i disse Aar virkede med i Sønderjylland var den betydeligste Personlighed, og at han blandt alle Datidens danske Politikere kun blev overgaaet af ganske enkelte af Kongerigets første Mænd, derom kan næppe tvistes. „Han staar som Forkæmperen, der bryder forud for de træge Rækker og derved tvinger selv Krysterne et Stykke frem“ siger Ottosen. „Det er temmelig ligegyldigt, om der i hans Færd kan paavises en eller anden lille Uklogskab, aldrig har i Verden en Mand udført en stor Handling uden at give sig smaa Blottelser. Han havde ikke sin Styrke i Finten og Paraden, men i Hugget: det Hug, han førte i Stændersalen 1842 trængte igennem.“ „P. H. Lorenzen og Kristian VIII betegner de to forskellige Linier, ad hvilke dansk Politik søgte at helbrede Monarkiets Sygelem. Lorenzen lagde det Saar, som nagede vor Statsorganisme aabent, Kristian VIII søgte at faa det til at lukke sig.“ A. D. Jørgensen har mellem disse to Modsætninger foretrukket Kristian VIII; den dybe personlige Forstaaelse af Sammenhængen mellem gammelt og nyt har jo hos ham skabt en intensiv Uvillie mod den Politik, der fører til de skarpe Brud. Overalt søger han de formentlige Blottelser, alle de stærke Ord, der synes at skyde over Maalet, er ham imod; de synes ham unyttige eller skadelige og de Mænd, fra hvem de udgik, daler i hans Bevidsthed. Derimod følger hans

Sympati de Mænd, som, knyttede halvt til det gamle, halvt til det nye, tager Hensyn til alle Sider, og altid har de forsigtige forbeholdne Ord paa Læberne; hver Svaghed hos dem, hver Fejl de begaar, undskyldes, fordi den er Udtrykket for at den historisk-traditionelle Tankegang har Magten hos dem, ikke den doktrinært (3: fornuftmæssig) revolutionære. Helt anderledes dømmer Ottosen; „I al Almindelighed kan man tvistes, om det er de forsigtige og statskloge Beroligere, eller om det er de urostiftende „Demagoger“, der gavner mest. Ser man hen til Fyrreerne kan der dog næppe være Tvivl. Da var Urostifterne de bedste Patrioter.“ For ham er den umærkelige Lempen sig frem og det tilsyneladende revolutionære Brud, der dog kun lykkes, hvor det er Udviklingens naturlige Resultat, to lige gode Former for historisk Udvikling. Det er efter de givne Omstændigheder, han afgør, hvad der i den bestemte Situation er det bedste, og her giver han Hiort-Lorenzen ganske Ret overfor Kongen.

Af de mange Synspunkter, Ottosen gør gældende, de talrige Oplysninger, han giver om Forhold, der vedrøre Hiort-Lorenzen, skal her kun fremhæves enkelte. Man har ofte opfattet Lorenzens Overgang som noget mærkeligt og enestaaende, som en Svingning fra den ene Yderlighed til den anden. Ottosen viser derimod, at den skarpe Modsætning, vi naturligt tænker os mellem Danske og Tyske, den Gang ikke fandtes. Den slesvig-holstenske Liberalisme var ikke en saa skarpt udformet tysk Bevægelse, at Overgangen derfra til dansk Liberalisme var vanskelig. Derfor svingede Hiort-Lorenzen heller ikke alene, men fulgt af alle Førerne for de nordslesvigske Bønder, og

samtidig fandt adskillige tilsvarende Svingninger Sted blandt hans gamle Meningsfæller i Nordslesvigs Byer. Det var en Deling efter nationale Hensyn af det gamle liberale Parti, for hvilket det nationale hidtil ingen større Rolle havde spillet. Hiort-Lorenzens centrale Interesse var ikke den nationale men den liberale, men det gik ham som de fleste af Datidens Frihedsmænd, de mødte paa Vejen frem det nationale Spørgsmaal, og de saa, at dette maatte løses først eller samtidigt. Derfor blev han „Nationalliberalismens førstefødte“. I Sammenhæng hermed vender Ottosen sig mod den af A. D. Jørgensen udtalte Tanke, at Lorenzens Optræden skilte det danske liberale Parti i et nationalt og et demokratisk, der aldrig siden mødtes. Han viser, at hele det liberale Parti efterhaanden antog det nationale Program; det formentlig radikale københavnske Haandværkerparti, der i nogle Aar førte en hensygnende Tilværelse, var ikke Begyndelsen til det nye danske Demokrati, der, knyttet til Bondebefolkningen, stod paa lige saa national Grund som de Nationalliberale; det var kun Levningerne af den Liberalisme, som havde levet, før de nationale Spørgsmaal blev afgørende, og dets Betydning var ringe.

Det gamle Spørgsmaal om H. Lorenzens Sprog løser Ottosen afgørende; han fastslaar, at Forholdet var det, at Lorenzen i sit Hjem opdroges paa Dansk, i Skolen paa Tysk. Siden talte han i sin Butik Dansk med Bønderne, hjemme Dansk med sin Kone, Tysk med Børnene for at lære dem Sproget. Hans Brevveksling førtes oftest paa Tysk. Hans danske Tale var let og naturlig, hvorimod han skrev Dansk mindre fejlfrit, men dog som de fleste samtidige. Af Enkeltheder kan endelig fremhæves, at

Ottosen gør opmærksom paa, at det er en Misforstaaelse, naar A. D. Jørgensen i sin Artikel om Kristian VIII angiver, at H. Lorenzen valgtes i Sønderborg 1841 med kun 28 af 136 Stemmer. Der afgaves kun 68 Stemmer, de 136 fremkommer ved, at hver stemte paa en Deputeret og en Suppleant. Rundt om findes i det hele meget interessante Oplysninger om de nordslesvigske Valg. Saaledes fremhæver Ottosen med god Grund, at Indskrænkningerne i Valgbarheden spillede en ikke mindre uheldig Rolle end Valgretscensuren. Det meddeles bl. a., at paa Ærø og Femern fandtes ialt kun 17 valgbare, blandt hvilke man altsaa skulde vælge. Det kunde derfor let ske, at Befolkningen blev nødt til at vælge en, man slet ikke ønskede, fordi der ingen andre var at faa.

Lauridsens Skildring af Lorenzen stemmer ialt væsentligt med Ottosens. Hans Beundring for Flor har ikke hindret ham i at yde Lorenzen fuld Anerkendelse, „Der er en beundringsværdig Helhed og Storladenhed over hans Bestræbelser og hans Person, og denne bæres af et Temperament, der ikke kender til Frygt, der kan potenseres op til hvidglødende Lidenskabelighed, men rigtig nok ogsaa til beklagelig Blindhed for de reelle Forhold.“ „Det er den Art Mænd, der under store Kriser kommer frem i første Linie, det er dem, der udfører den afgørende Handling, Hugget.“ Ganske vist følger han saa til, „men det er ikke dem, der leder Udviklingen videre og behersker Menneskene,“ men denne, taget i Almindelighed, lidt omtvistelige Sætning, ændrer ikke det i det hele imponerende Billede, han med saa megen Anskuelighed tegner af Lorenzen. Ogsaa Hertel ser med megen Beundring paa denne, skønt Faderen

aabenbart altid har været en Smule forskrækket overfor hans hæftige Sind og yderliggaaende Anskuelser.

Mere tvivlsom synes derimod Flors Skikkelse. Lauridsen ser som sagt i ham Lederen af det hele og har grupperet sin ved Fremstillingens Klarhed og Sprogets Energi saa glimrende Skildring af det nationale Gennembrud om ham. Han tegner Flors Billede for os med Ordene: „Hans sunde Sans for, hvad der praktisk lod sig naa, hans enestaaende Gave til at forhandle med alle Partier og Retninger indenfor det danske Folk, hans betagende Personlighed, hans myndige Vilje, frejdige Mod og uopslidelige Udholdenhed og endelig hans langt tilbagetrukne Stilling, som i hvert Fald i Begyndelsen tillod ham at optræde som den uvildige Tilskuere dér, hvor enhver anden Rolle var utjenlig — alle disse Evner med deres skarpe Begrænsning grundlagde et Førerskab af en særegen Art, der tillod Nordslesvig at udvikle sig efter sin Ejendommelighed ved egne Kræfter og dog med fast Haand at blive ledet i en bestemt Retning. Flor kunde kun dirigere; han var hverken Journalist, praktisk Skolemand eller udøvende Politiker, og saa snart han traadte ned fra sit Dirigentstade glippede det for ham. Dette vidste han godt og med sjælden Diskretion holdt han sig indenfor sine Evners Rækkevidde i de første Aar.“ I ret skarp Modsætning hertil staar L. Hertels Opfattelse, der aabenbart nøje svarer til Faderens. Flor er for ham „et levende Spørgsmaalstegn“ baade for dalevende og nulevende, „en Dobbeltskikkelse“, hvis Optræden paa uforstaaelig Vis synes „snart at vidne om en aldeles forhavsende klog Beregning, snart om en ligesaa mærkværdig Naivetet,“ og paa adskillige Punkter gør han opmærksom

paa, hvorledes denne Dobbeltthed træder frem, saaledes i det Indtryk, han har gjort paa samtidige, der omtaler ham paa en Gang „som en overlegen Aandsaristokrat og som meget jævn i Væsen, som overordentlig elskværdig med et vindende Væsen og som meget gnaven og arrig.“ Ottosen gaar ikke ind paa Flors Karakter, men naar han skildrer, hvorledes han „spillede med stor Takt en dobbelt Rolle“, snart som den, der drev Bønderne frem, snart overfor Kongen som den forsigtige, der holdt igen, saa er der aabenbart ogsaa her noget af Dobbeltskikkelsen, skønt det ikke faar Klang som en Bebrejdelse. Og endelig vil man i selve Lauridsens Skildring øjne noget af de samme Modsætninger, der gør det lidt vanskeligt at faa fat paa hans egentlige Karakter. Der er noget underligt over denne Rolle som tilsyneladende „uvildig Tilskuer“, og vi har lidt ondt ved at forstaa, at den, der besad de fortræffelige Egenskaber, kun duede til som en skjult Dirigent at trække i Traadene. Men samtidig med, at der saaledes er et og andet, der stiller os tvivlende overfor ham, saa er det dog vist, at hans Betydning for Nordslesvigerne var umaadelig, hvad enten den nu skyldtes en virkelig ualmindelig Personlighed eller til Dels det, at han stod mellem dem som den dannede Akademiker, der ene blandt dem havde stadig Forbindelse med Regeringskredsene og de tonangivende københavnske Kredse. Saaledes staar, i det mindste for mig, Flors Skikkelse efter disse Skildringer vedblivende en Smule uklar. Det vilde være at ønske, at Lauridsen i en mere indgaaende Skildring af hans Person kom til at kaste Lys over den.

Overfor Laurids Skau staar alle tre Forfattere,

som vel nu de fleste, med megen Kritik, men ingen af dem har været rigtig i Lag med ham, og med god Grund gør Lauridsen opmærksom paa, at en afgørende Dom her først kan fældes efter et indgaaende Studium af hans Papirer, naar disse blive tilgængelige, og desuden maa det huskes, at de hidtidige Undersøgelser aldeles overvejende gælder Fyrreterne, medens hans virkelige Storhedstid aabenbart først er i Halvtredserne, en Tid, hvis slesvigske Historie endnu kun er lidet oplyst.

Saa er der endelig W. Hertel. I Sønnens Skildring træder denne ganske naturlig i Forgrunden som Bogens egentlige Emne, men naar man ved Læsningen er lige ved at faa det Indtryk, at han var en af Førerne i første Række, jævnbyrdig med Lorenzen, Flor og Skau, saa er dette aabenbart ikke rigtigt. Han fremtræder for os som en tiltalende sympatetisk Personlighed, der med al sin Iver gik op i den nordslesvigske Sag, men forsigtig i hele sin Optræden, halvt bundet til gammeldags Forestillinger og lidet egnet til den nye Tids Politik, savnede han Betingelserne for at vinde en egentlig Førerstilling. En ikke ringe Betydning synes han dog at have haft som et Mellemlid mellem Førerne og en Del af Bønderne.

Medens Lauridsens og Ottosens Skildringer af de forskellige Personer især har sin Interesse ved den rolige, fordomsfri Vurdering af dem, har Hertels sin særlige Værdi ved den umiddelbare levende Maade, hvorpaa den fører os ind i Samlivet mellem de nordslesvigske Førere ved Beretningen om en Mængde Smaatæk. Indtrykket af dette Samliv er ikke umiddelbart tiltalende. Vi møder

her en Overflod af personlig Rivaliseren og Intrigieren, af Stridigheder om Smaating og af ubarmhjertig tit lidet forstaaende gensidig Kritik. Alle disse Træk er sikkert rigtige, og det er meget heldigt at faa dem fremdragne, men det gælder i høj Grad om at læse dem med den rette Forstaaelse. Saadanne Forhold er alle Partiers fælles Lod. Der er altid nogle, der kappes om at være i Spidsen, der er altid dem, der, naar deres vise Raad ikke følges, bag- efter skumler over dem, som fik deres Vilje, og mod hver af Førerne har altid hver af Partifællerne en Overflod af Indvendninger at gøre. Spørgsmaalet bliver derfor kun, om det i disse Henseender i Nordslesvig stod værre til, end almindeligt er, og det kan vistnok hertil siges, at det var hverken værre eller bedre. Blot træder Intrigerne og Rivaliseringen en Smule mere iøjnefaldende frem her, hvor Bevægelsen var ny og ufærdig, og dens Mænd manglede den Rutine, der lærer erfarne Politikere at intrigere behændigt og med fornem Anstand. Og hertil bør ogsaa føjes, at alt tyder paa, at Hiort-Lorenzen har staaet helt udenfor, hvad der har været af den Art.

En særlig Interesse frembyder det endelig at se disse danske Forfatteres Opfattelse af Modstanderne, af Slesvig-holstenerne. L. Hertel, der endnu helt er under Indtryk af Tankegangen fra Faderens Dage, ser i dem „oprørske Menedere“, og det er med et Suk, han taler om „vore nivellerende Dage, da selv gode danske Mænd er tilbøjelige til at undskylde de oprørske Embedsmænd,“ men som man ser, falder det ham intet Øjeblik ind at sætte det som en Betingelse for at være en god Dansk, at man deler hans Syn paa Oprørerne. Og med helt andre Øjne ser Ottosen og Lauridsen paa vore Modstandere. Deres

Syn paa dem er det samme overlegne fordomsfrie, som A. D. Jørgensen allerede i 1894 tog til Orde for i sit Foredrag om Kristian VIII. For Lauridsen er den danske og tyske Bevægelse af samme Art. „I sin inderste Rod“ siger han „var saavel den slesvigholstenske som den sønderjydske Bevægelse Udslag af samme Kulturstrøm og kan føres tilbage til samme Kilde. Som nationale Strømninger var de dengang noget nær naturnødvendige og, hvor tilfældige deres første Ytringer end kan synes, uundgaaelige. De fandt Jordbund i den nationalt ufærdige Masse, der beboede Hertugdømmet, de ledsagedes af en hidsig Propaganda fra begge Sider, og i ungdommeligt Sejrschaab søgte de hver for sig at erobre det hele.“ „Folkefornyelseskravet kom samtidig som et Ferment til de hjemlige Masser, der haltede til begge Sider og hendøsedes Livet i Smaalighed og Selvopgivelse under Absolutismens Vinger. Det er en ny Aandsmagt der ildner og hidser, der bemægtiger sig alles Tanker, trænger ind i alle Forhold, opløser og forvirrer, samler og adsplitter efter nye Regler. Fra Samfundets Tinder til Folkelivets Bund skabes en Kløft, som ikke mere kan overhygges, Folk væbnes imod Folk og tilsidst rødnes Landets Sletter med Blod.“ Og nøje passer hertil det Indtryk, vi hos Ottosen faar af Slesvigholsteinismens Oprindelse. Vi ser, hvorledes den ligesom den danske begynder som en liberal Bevægelse uden megen national Farve. Derfor vedtoges 1838 Nis Lorenzens Sprogforslag ikke af Snedighed, eller af tilfældige Grunde, som man saa ofte har sagt, men fordi „Sagen i sig selv maatte synes enhver frisindet Mand retfærdig;“ derfor stemte de liberale for, de konservative mod det. Men da saa Slesvigholstenerne mødte den

danske Strømning i Nordslesvig, hvis Mulighed de ikke havde anet, saa formedes ogsaa den tyske Bevægelse aggressivt; ogsaa deres liberale saa, at det nationale Spørgsmaal maatte man begynde med at løse, og den Del af dem, der ikke fulgte Hiort-Lorenzen over paa dansk Side, søgte nu Støtte hos konservative Tyske. Lempelig gled saa ogsaa de — efter det mere teoretisk interessante end praktisk betydningsfulde nyholstenske Forsøg, — over i det historisk-retslige Standpunkt, hvor man for at styrke sin Stilling hagede sig til formentlige Retskrav, der førte til det urimelige Krav om Slesvig til Kongeaaen, som danner Modstykket til Ejderprogrammet. De forviklede, uheldige Forhold, Aarhundreders skæve Udvikling havde medført, næsten tvang begge Parter ind paa de overdrevne Fordringer.

Denne Opfattelse kan i det hele siges nu at være eneherskende blandt danske Historikere, og intet bærer vel stærkere Vidnesbyrd om dansk Historieskrivnings overlegne Forstandighed end netop denne ærlige Vilje og store Evne til uforbeholdent at give Modstanderne, hvad deres er. Den vandtes ved det Nederlag, der lærte danske Historikere, at det var en god patriotisk Gærning, at fjerne de overspændte Forestillinger om egen Ret og Magt, om Modstandernes Uret og Afmagt, som det havde kostet os saa meget at leve paa. Men naar denne billige, rolige Vurdering nu er mulig, saa er den tillige et Vidnesbyrd om, hvor stærkt det danske Standpunkt nu er. For danske Historikere er det nu nok dette ene og simple, at enhver Befolkning har en umistelig Ret til at tale sit eget Sprog, til at tilhøre den Stat, den ønsker at tilhøre. Derfor behøver de ikke ængstelig at spørge, om gamle

Dokumenter taler for eller mod os; det er saa ganske lige meget. Derfor behøver de ikke at føre Beviset for, at vore Modstandere i gamle Dage havde hele Uretten. Rolig kan de indrømme dem, hvad rimeligt er, i den sikre Erkendelse, at dette ikke i fjerneste Maade rækker ved den Ret, vi nu har.

II. Tyske Værker.

K. Jansen und K. Samwer: Schleswig-Holsteins Befreiung, Wiesbaden 1897.

Henrici: Lebenserinnerungen eines Schleswig-Holsteiners, Stuttgart und Leipzig, 1897.

Paafaldende er Modsætningen mellem dansk og tysk Historieskrivning, naar det gælder de nationale Strids-spørgsmaal. Saa overlegent upartiske de danske Forfattere er i deres Bedømmelse, saa naivt partiske er de tyske. Al tysk Historie efter 1864 og 1870 er Sejrherrens Historieskrivning, præget af den besynderligste Tro paa egen Ret og egen Fortræffelighed, af den usvigeligste Tillid til, at Tyskerne, — eller vel rettere den Gruppe af Tyskere, vedkommende Forfatter tilhører, — altid har haft den hele Ret; enhver Evne til ædruelig Selvvurdering er efter Sejren forsvundet af tysk Historie. Det gælder store som smaa, Mænd af første Rang som Treitschke og Sybel lige saa godt som alle de smaa, og saa stærkt træder denne Kritikløshed frem, at det ved Læsningen uvilkaarligt virker paa os som Udtrykket for en Naivitet, udsprunget af et i en vis Forstand lavere Dannelsesstrin. Der gives forskellige Grader i Partiskheden, men Undtagelser findes neppe.

Alt dette gælder ogsaa om de to Bøger, her er Tale

om. Den første af dem, et stort Værk, omkring de 800 Sider, er skrevet af U. J. Lornsens Biograf, K. Jansen, men udgivet og suppleret af K. Samwer, en Søn af den Samwer, der hørte til Augustenborgernes nærmeste Hjælpere. Den skildrer først Aarene fra 1851—63, „Die Zeit der Knechtschaft“, saa Kampen, og helliger endelig den større Halvdel til at forsvare Augustenborgernes Optræden overfor Bismarck, angribe denne. Den er skrevet med den ærligste og stærkeste Tro paa egen Ret, den varmeste Pietetsfølelse overfor den Sag, Forfatterne tjente, og den mest ubegrænsede Blindhed for andre Synspunkters Berettigelse. Noget anderledes er Henricis Erindringer. Han fortæller nærmest med det Maal at berette, hvad han selv har oplevet, og da han som Embedsmand i Hertugdømmerne har oplevet hele den nationale Strid, kommer han saa ind paa denne. Han hørte til dem, hos hvem Embedsmandens Loyalitetsfølelser, Tidens nationale Bevægelse og Troskaben mod de formentlig legitime Fyrsterettigheder, Augustenborgerne havde, spillede sammen paa den underligste Maade, og frembragte et af de halve Standpunkter, hvorpaa denne Tid er saa rig. Han er derfor ikke i samme Grad troende overfor nogen enkelt Opfattelse, men gælder det Dansk mod Tysk, da svinder ogsaa hos ham Upartiskheden. Om begge Forfattere gælder det, at hvad vi træffer hos dem ikke er den egentlige nationale og liberale tyske Bevægelse, hvis første Mænd var Beseler og Olshausen. Det er Anskuelserne fra den augustenborgske Kreds, og fra de Embedskredse, som halvt af nationale, halvt af retslige Grunde dreves over paa deres Side, vi her møder.

I selve Hovedspørgsmaalet: Tyskernes Ret til

Nordslesvig træffer vi hos disse Forfattere ingen som helst Anerkendelse af, at dette Krav var overdrevet. For Jansen og Samwer synes dette Problem ikke at eksistere. Kampen om Slesvig gælder for dem kort og godt den hele Provins, det er en Kamp til „Frelse for den af Danskerne undertrykte tyske Nation,“ Indholdet af Slesvigs Historie samler de i Ordene: Begge Hertugdømmers Befolkning havde oprindeligt bestaaet af tyske Stammer, men Nordslesvig var, efter at Anglerne ved Slutningen af Folkevandringen havde forladt deres Hjem, delvis bleven beboet af Danskerne og hele Slesvig indlemmet i det danske Rige. Men snart var Slesvig igen som uafhængigt Hertugdømme bleven udsondret af Riget og havde til Beskyttelse mod Danmark forbundet sig nøje med Holsten. Udbredelsen af tyske Sæder og Skikke saa vel som tysk Sprog ogsaa i Nordslesvig var den lykkelige Følge af denne Sammenslutning.“ Med disse Sætninger, fulde af Fejl, er Danskheden affærdiget, man tror kort og godt paa hele den gamle slesvigholstenske Katekismus.

Lidt forsigtigere tager Henrici herpaa. 15—16 Aar gammel havde han opdaget, „at jeg ikke kendte en tysk-national Begejstring, ja som Slesviger ikke en Gang vidste, om jeg kunde betragte mig som hørende til Tyskland;“ paa Als havde han lært, at Befolkningen var langt overvejende dansktalende, Aabenraa fandt han i 1848 „overvejende dansksindet“. Men alt dette synes dog ikke at have fremkaldt nogen Tanke hos ham om at tage Hensyn til denne danske Befolkning. Der tales hos alle disse Forfattere vidt og bredt om den tyske Nationalitet, og Nationalfølelsen prises i stærke Ord, men den Ide, at der ogsaa kan findes en anden national Ret end den tyske, synes at ligge helt udenfor deres Forestillingskreds.

I Steden for at beskæftige sig med nationale Rettigheder, fylder man saa Side op og Side ned med Forsvar for de gamle Retsstandpunkter. Og ud af det hele Oplag af uklare, sig selv og hinanden evig og altid modsigende, for en moderne Betragtning saa inderlig ligegyldige Arveretsbestemmelser, læser de selvfølgelig altid Augustenborgernes Ret. Om den tvivles aldrig. „Den evige Retfærdighed nærmede sig“ er de højtidsfulde Ord, hvormed Jansen og Samwer slutter deres Beretning om den danske Styrelse.

Tilsvarende er Jansens og Samwers Opfattelse af den augustenburgske Slægt helt bestemt af Pietets- og Andagtsfølelse. Medens Hertugen efter Bogens Emne ikke omtales meget, ødsler de den mest ubetingede Ros paa hans Søn, den unge Hertug Frederik, der i 1864 optog Arvekravene. Skildringen af hans Barndom, der i det hele er holdt i en underlig lyrisk Stil, slutter saaledes helt patetisk „men fra sin elskværdige fortræffelige Moder arvede han det ædle Væsen, det gode Hjærte, den sædelige Renhed og den dybe Religiøsitet, som siden bragte ham Trøst i den bitre Nød.“ Derfor er han ogsaa siden i al sin Færd Ridderen uden Frygt og Lyde, bestandig rede til at ofre sin egen Fordel for nationale Interesser. Koldsindigere er atter her Henrici. Dennes Fader har været Hertugens Læge paa Augustenborg, og Forholdet mellem dem var aabenbart ikke altid idealt. Ogsaa Sønnen er ret kølig i Skildringen af Hertugen og først og fremmest nægter han dennes nationale Interesser, idet han med Tilslutning citerer en Udtalelse om ham fra 1863: „Han staar endnu ganske paa sit gamle forældede Standpunkt og har intet Begreb om, at det drejer sig om

nationale Interesser. For ham er Spørgsmaalet blot et personligt; hans Rettigheder, hans Slægts Rettigheder er bleven krænkede, derom drejer alt sig for ham.“ Der kan næppe være Tvivl om, at Henrici heri har Ret. Derimod roser han Hertug Kristian af Augustenborgs Familieliv, og den unge Hertug Frederik betragter ogsaa han med en Sympati, om hvis Berettigelse, der vel ikke er nogen Grund til at tvivle.

En meget stor Del af Jansens og Samwers Bog er helliget Forholdet mellem Hertug Frederik og Bismarck imellem 1864 og 66, og ogsaa Henrici, der var Medlem af den da oprettede foreløbige Regering og ved Lejlighed Mægler mellem Preussen og Hertugen, dvæler meget herved. Der er da ogsaa væsentligt paa dette Omraade, at disse Bøger, og da navnlig den første, har historisk Værdi, idet den bringer en indgaaende Fremstilling, bygget paa en Række hidtil ukendte Aktstykker.

Paa et Punkt er Henrici og de to andre her enige. Det er i Forsvaret for de augustenburgske Arverettigheder overfor Sybels Angreb. Som bekendt har Sybel til Forsvar for den bismarckske Politik hævdet, at Augustenborgerne 1852 havde fraskrevet sig al Arveret ved Overenskomsten med Danmark, og han har støttet denne Opfattelse til Kronjuristernes Dom. Henrici, der selv har været med blandt Kronjuristerne ved andre Lejligheder, hævder, støttet paa sine personlige Erfaringer, at disse har ladet sig bestemme af politiske Hensyn, og at man derfor ikke kan tillægge deres Dom nogen Vægt. Dette har han sikkert Ret i; Kronjuristernes Dom har næppe større Interesse end den Kuriositetsinteresse, der ligger i, at se disse preussiske Jurister efter Regeringens Ønske

bevise, at Kong Kristian havde Arveretten til de Hertugdømmer, som man lige havde taget fra ham under Paaskud af, at han ikke havde Ret til dem. Men beviser Dommen intet, saa turde dog dens Resultat være rigtigt. De tre Forfatteres Grunde mod dette har alle et ret spidsfindigt Præg, og det virkelige Sagforhold er jo dog, at Forudsætningen ved Aftalerne 1852 var, at de augustenburgske Krav ikke oftere rejstes; dette bliver staaende, hvor meget man saa snakker frem og tilbage om de Former, hvorunder Løftet gaves.

Derimod skilles Forfatterens Veje naar det gælder Forhandlingerne mellem Hertug Frederik og Bismarck. Jansen og Samwer hævder her med Iver, at Hertugen var opfyldt af Troen paa Preussen som Bærer af Tysklands Enhed og fuldt rede til at indrømme det alle ønskelige Garantier, men at det hele var lige meget, fordi Bismarck overhovedet kun drev disse Forhandlinger for et Syns Skyld, men var fast besluttet paa at tage alt selv. Henrici mener derimod, at Ansvar for, at Forhandlingerne blev resultatløse ligger hos Hertugen, eller vel snarere hos dennes Raadgivere. Ivrig preusservenlig men overbevist om, at Hertugen havde Retten paa sin Side, ønskede han stærkt, at disse to Interesser havde kunnet forenes ved en mindelig Overenskomst. Det synes her det sandsynligste, at Bismarck fra første Færd har villet have alt, men det er højst usikkert, om han kunde have sat dette igennem, hvis Hertugen straks og uforbeholdent var gaaet ind paa de preussiske Garantifordringer. Kong Vilhelm var jo ængstelig samvittighedsfuld, saa snart det gjaldt de legitime Rettigheder, han troede paa, og Gang efter Gang lagde hans vaklende ubestemte Sind Bismarck meget

alvorlige Hindringer i Vejen; og her troede han nu i høj Grad paa de augustenburgske Rettigheder, saa en hurtig Optræden af Hertugen vilde vistnok have gjort det umuligt at føre Bismarcks Planer igennem. I Stedet optraadte Hertugen tøvende og ubestemt, og gav derved Bismarck de Vaaben i Hænde, han behøvede. Medens Henrici betragtede den nære Tilslutning til Preussen som ønskelig og meget let slog sig til Ro ved den fuldstændige Indlemmelse, ser Jansen og Samwer i den en grov Retskrænkelse, der giver Anledning til mange harmfulde Udtalelser, men ogsaa de er dog endt med at forsone sig med denne Skæbne, og den augustenburgske Prinsesses Ægteskab med den tyske Kejser har meget trøstet dem.

I Opfattelsen af deres danske Modstandere findes hos disse Forfattere intet af den Objektivitet, vi har truffet hos de danske overfor Slesvigholstenerne. For Jansen og Samwer er den danske Styrelse af Slesvig simpelthen et vilkaarligt Voldsregimente; de undrer sig blot over, at man ikke gav sig til at slaa Tyskerne ihjel dernede. En Vurdering af den danske Styrelse med en Smule Forstaaelse af, hvorledes Danske maatte se paa Forholdene, og hvorledes de mødtes af store Vanskeligheder ved Forsøget paa at skabe Forhold, der kunde tiltale alle, dertil findes intet Tilløb. Og tilsvarende den danske Regerings Holdning under de internationale Forhandlinger; den synes dem en lang Række af Snedigheder, Løftebrud osv.; ogsaa her mangler alle Betingelser for en nogenlunde overlegen Bedømmelse. Den hele Skildring er saa helt tilskaaret efter Helte- og Skurkemetoden, at den i ingen Henseende indbyder til en alvorlig Drøftelse. Og hvad nu endelig Nutiden angaar, saa er Forholdet et tilsvarende. Nord-

slesvig eksisterer ikke for dem; at der lever en Befolkning, der har Ret til selv at raade for sin Skæbne, falder dem intet Øjeblik ind.

Heller ikke hos Henrici finder man megen Forstaaelse overfor Danskerne. Hans Skildring af den danske Styrelse er dog ikke holdt i slet saa højtidelige Toner, selv om ogsaa han tror paa Voldsregimentet, og desuden fremhæver han, at det egentlig kun var i Slesvig det gik saa galt, i Holsten, — hvor han selv boede, — var Tilstandene ganske rimelige. Spørgsmaalet Nordslesvig er da ogsaa til for ham. Han rejser endog selv det Spørgsmaal, om det ikke burde gives tilbage til Danmark men ganske vist for med stor Iver at bekæmpe denne Tanke. „Jeg vil imidlertid ikke nægte,“ siger han, „at jeg er bange for, at der i Tyskland gives Kredse, der er højst ligegyldige overfor den nordslesvigske Sag, og at mange maaske endog har ment, at da Nordslesvigerne dog hellere vilde være Danske, det saa havde været rigtigere, om man havde afstaaet Nordslesvig til Danmark.“ Herimod drager han med stor Energi i Marken. Han hævder, at der i Nordslesvig lever mange tysktalende og mange tysksindede dansktalende, og det vilde være skændigt, om Preussen prisdav disse, der har udstaaet saa haarde Tider til et nyt dansk Voldsregimente. Desuden taler Nordslesvigerne efter hans Mening slet ikke rigtig Dansk, og ligner ikke Danskerne, thi „I Modsætning til Danskerne, der lader sig heherske af national Forfængelighed og Lidenskabelighed, er Nordslesvigerne af et roligt, besindigt Temperament med en stærkt udpræget Loyalitetsfølelse.“ De er derfor en fortræffelig Befolkning „der selv om den endnu er dansk-sindet, vel fortjener, at der bliver lagt Vægt paa dens

Genvindelse," og anstrænger man sig blot, saa naas nok den Tid, da „Nordslesvigerne blive gode Preussere og da efter hele deres Sindelag kan regnes til deres Konges mest trofaste Undersaatter." Skal dette opnaas maa imidlertid den danske Agitation dernede standses. Denne Agitation er for ham noget særdeles grufuldt. Han har læst Strackerjans noksom bekendte Værk derom, og er bleven ganske henrykt derved. Efter hans Forestilling, forfølges de stakkels Tyskere paa det forfærdeligste af den terroristiske danske Agitation den Dag i Dag, og han haaber kun paa, at Regeringen en Gang skal tage alvorlig fat. Saaledes ender ogsaa han i den rene tyske Parti-lyrik. —

Dette er disse tyske Værkers Karaktertræk, og de samme Træk genfindes noget nær i al moderne tysk Historie, som berører nationale Emner. Som Nederlaget har virket rensende og forbedrende paa dansk Historie, saaledes har Sejren beruset tyske Forfattere. Deraf den dybe Modsætning mellem moderne tysk og dansk Historie-skrivning, som vi her har set Eksempler paa.

P. Munch.